PARADIGMA LEXICALĂ A ÎNRUDIRII PRIN ALIANȚĂ LA ISTROROMÂNI. CÂTEVA ASPECTE

Gabriel BĂRDĂŞAN
(Universitatea de Vest, Timişoara)

Spre deosebire de paradigma lexicală a rudeniei naturale care cunoaşte trei valori ale semului „generație“ (/ascendentă/, /zero/, /descendentă/), paradigma socială nu prezintă decât două valori ale acestui sem: /ascendentă/ şi /zero/ şi opune lexemele *socru* şi *soacră* față de *soț — soție*. Semul „linie directă (prin căsătorie)“ opune lexeme ca *ginere* şi *noră* față de *socru / soacră*, iar semul „linie indirectă“ stabileşte opoziția *cuscru / cuscră* şi *cumnat / cumnată*[1]. Centrul noțional al acestei paradigme lexicale este reprezentat, în mod evident, de perechea *soț — soție*, ce implică ideea de căsătorie, de alianță, în jurul acestui „cuplu“ lexical şi semantic gravitând câteva cuvinte ce actualizează şi concretizează alianța.

SOCRU — SOACRĂ

Lexemul ***socru*** „tatăl unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț“, este urmaşul lat. ***sŏcrus, -um***, în locul lat. *sŏcer, sŏcerum*, cu acelaşi sens (PEW 1606, REW 8054, ILR II 306, DEX[2], CDER 7960). Forma latinească are continuatori şi în spațiul lingvistic al romanității occidentale: calabr. *socru*, nap. *suogre*, logud. *sogru*, prov., cat. *sogre*, sp. *suegro*, port. *sogro*. Pe terenul limbii

[1] I. Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană (Vocabularul)*, Bucureşti, EDP, 1985, p. 137.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

române observăm faptul că termenul este reprezentat în toate dialectele sale istorice: dr. *socru*, ar. *socru* şi *socur*, megl. *socru*, ir. *socru* (v. ALR I/II, h. 261).

În dialectul istroromân, cuvântul a fost atestat de Byhan 344, glosat prin germ. „Schwiegervater“, de Popovici II 150, de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 133): *socru*, glosat prin sl. „tast“, la Jeiăn, *šocru*, la Suşńevița, *socru* la Grobnic, Gradine, Bârdo, Costârcean şi Letai, de Puşcariu, SI III 325, de Cantemir 180, de Coteanu, *Cum dispare o limbă* 24, Sârbu-Frățilă 277: *socru, socri*, Kovačec, *Rječnik* 178: *socru, socri*, consemnat la Suşńevița, Bârdo şi Jeiăn; de Scărlătoiu 292.

Atlasele lingvistice consemnează şi ele prezența cuvântului moştenit *socru* în spațiul lingvistic istroromân: ALR I/II, h. 261 SOCRU „beau-père“ înregistrează formele *ur sócru, doi sócri*, la Bârdo şi *a mev socru, doi sócrurę*, la Jeiăn; ALR II MN [2681] SOCRU MARE „le père du jeune marié“ notează: *sócru már'ę* (*táta copíluluį*) şi varianta *sócru le nevęste*; Ugo Pellis, la întrebarea 1486 SUOCERO din ALI, notează din Briani răspunsul *sokru*, ALIr 533 b) TATĂL SOȚIEI şi 534 b) TATĂL SOȚULUI consemnează forma ir. *un sokru*, *(doj sokri)* în toate localitățile sudice ale teritoriului lingvistic istroromân (Suşńevița, Noselo, Letai, Bârdo, Şcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costârcean) şi ir. *ən sokru*, *(doj sokri)* în punctul de anchetă nordic (Jeiăn).

Noțiunea de *socru* este desemnată în istroromână şi prin câțiva termeni sinonimi împrumutați din croată: ir. *svecru*, *svecri* „socru“ < cr. *svekar, -kra* „socrul (tatăl soțului)“ (v. Sârbu-Frățilă 282); ir. *punăț* „socru“ < cr. *punac* „socru (tatăl soției)“ (v. Sârbu-Frățilă 263); ir. *tåst,(-i)* „socru, tatăl soției“ < cr. *tast* „idem“ (v. Cantemir 182, Sârbu-Frățilă 287 şi ALIr. 533 b) TATĂL SOȚIEI şi 534 b) TATĂL SOȚULUI, exclusiv la Jeiăn). După cum se observă, împrumuturile de origine croată sunt, într-o anumită măsură, specializate semantic, spre deosebire de termenul moştenit care este mai general.

Echivalentul feminin, ***soacră***, „mama unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț“ este continuatorul lat. *sŏcra, -am* (PEW 1606, DEX[2]), iar după alții este derivat de la masculinul *socru* (CDER 7960), la nivel dialectal, observându-se prezența lexemului pe întregul spațiu lingvistic românesc: dr. *soacră*, ar., megl. *soacră*, ir. *socra* şi *socrę*.

Pentru istroromână, termenul a fost atestat de Maiorescu 123, de Byhan 344, glosat prin germ. „Schwiegermutter“, de Popovici II 150, de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 133): *socra*, la Jeiăn, Costârcean, Letai, Sucodru şi

BDD-V1876 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

Noselo, *socrę* la Noselo şi *šocrę*, la Suşńevița; de Puşcariu, SI III 133, 325: *socrę*, de Kovačec, *Rječnik* 178: *socrę, -a*, la Suşńevița şi Bârdo, *socra,* la Jeiăn, de Scărlătoiu 292.

Lexemul *soacră* este notat şi de atlasele lingvistice în punctele de anchetă istroromâne. ALR I/II, h. 262 SOACRĂ „belle-mère“ notează formele *úra sócra, do sócre*, la Bârdo şi *a nostra socra, doų socrę*, la Jeiăn, forme consemnate şi de ALRM I/II, h. 370. Pentru ALI, Ugo Pellis înregistrează la întrebarea 1484 SUOCERA, forma *sokra*, la Briani (Bârdo), precizând în note că este vorba de un cuvânt moştenit, corespondent al rom. *soacră* < lat. *socra*. Atestarea lexemului o întâlnim şi în ALIr 533 a) MAMA SOȚIEI şi 534 b.) MAMA SOȚULUI: ir. *o sokra*, *(do sokre)*, la Jeiăn şi ir. *o sokrɛ*, *(do sokre)*, în toate localitățile din sud.

Ca şi în cazul echivalentului masculin, noțiunea de *soacră* este desemnată prin împrumuturi cu o oarecare specializare semantică: ir. *svecrâva, -e* „soacră“ < cr. *sverkrva* „mama soțului“ (v. Sârbu-Frățilă 282); ir. *puniția, puniț* „soacră“ < cr. *punica* „mama soției“, specializarea semantică fiind dovedită şi de contextul ilustrativ oferit de Sârbu-Frățilă 263: *Måia la a mę muiåre ie mie puniția* = „Mama soției mele îmi este mie soacră“. Acest ultim împrumut a fost consemnat în ALIr 533 a) MAMA SOȚIEI şi 534 b.) MAMA SOȚULUI, dar ca termen general şi nediferențiat semantic şi sinonim cu continuatorul lat. *socra*, la Jeiăn: ir. *o punica*, *(do punice)*.

GINERE — NORĂ

În câmpul semantic al înrudirii, prin termenul de ***ginere*** este desemnat „soțul unei femei, în raport cu părinții acesteia“ şi este reflexul românesc al lat. *gĕner, generum* (PEW 720, CDDE 745, REW 3730, CDER 3766), continuat şi în spațiul romanității occidentale: retor. *dschender*, it. *genero*, prov. *genre*, fr. *gendre*, sp. *yerno*, port. *genro*.

Termenul moştenit din latină se regăseşte în toate cele patru dialecte ale limbii române: dr. *ginere* (cu variantele regionale *gĭunere*[2]*, zĭunere* pe care le regăsim în vorbirea din Transilvania şi Banat), ar. *dzinere*, megl. *ziniri*, ir. *ȋner* (ILR II 294).

În lexicul dialectului istroromân, termenul a fost atestat de Maiorescu 106: *ginere, -ri* şi de Byhan 392: *ȋner*, cu structura fonetică influențată de ven. *zenero*.

[2] Forma *gĭunere* se explică prin contaminare cu *june / giune* (v. CDDE 745).

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

Deşi întâlnim în istroromână acest cuvânt moştenit din latină, termenul de circulaţie generală pentru noţiunea de *ginere* este un împrumut de origine croată *zet* < cr., slov. *zet*. Atestări ale împrumutului întâlnim la Byhan 390: *zet, -u, -ţ, -tsi, -turle*, glosat prin germ. „Schwiegersohn"; la Popovici II 167: *zet, -u*; în *Listele lui Bartoli* (Puşcariu SI III 114), în toate localităţile istroromâne; la Sârbu-Frăţilă 304: *zet, zeţ* < cr. *zet* „ginere, cumnat (soţ al surorii)", cf. şi slov. *zet* idem; la Kovačec, *Rječnik* 224: *zet, -u, zeture, -urle*, la Jeiăn şi *zet, -u, zeţ, -i*, la Bârdo, lingvistul oferind şi un exemplu din Jeiăn „zéture lu crål'u", glosat „kraljevi zetavi"; la Scărlătoiu 196. Termenul preluat din croată cu această structură fonetică este consemnat de ALR I/II, h. 259 GINERE „gendre": *ur zét, doi̯ zéţ* la Bârdo şi *zet*, *doi̯ zéturę*, la Jeiăn şi de ALRM I/II, h. 364 GINERE: *zet* în ambele puncte anchetate, precum şi de ALIr 535 a) GINERE: ir. *ən zet*, *doj zeture*, la Jeiăn şi ir. *un zet*, *(doj zec)*,în celelalte localităţi anchetate.

Acelaşi împrumut este consemnat cu o structură fonetică diferită de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 114), în unele localităţi, de Cantemir 168: *jet, -t*, de Sârbu-Frăţilă 220: *jet, -ţ*, care explică această structură fonetică prin confuzia *z* > *j*; de Kovačec, *Rječnik 229: žet, -u*, la Susńevița. Cu acelaşi fonetism l-a consemnat şi Ugo Pellis, pentru ALI, la întrebarea 1487 GENERO: *Jetu*, la Briani.

O structură identică atât ca formă cât şi ca înţeles este atestată şi în meglenoromână, megl. *zet*, fiind explicat prin bg., maced. *zet* (v. Sârbu-Frăţilă 304 şi Scărlătoiu 196).

Corespondentul feminin al noţiunii de *ginere* este ***noră*** „soţia cuiva considerată în raport cu părinţii soţului ei", termen care continuă lat. *nŏrus,* formă populară a lui *nŭrus* (Densusianu I 78, PEW 1190, CDDE 1244, REW 6000, CDER 5716). Termenul latinesc are continuatori în mai multe idiomuri romanice occidentale: it. *nuora*, prov. *noro,* v. fr. *nuere,* sp. *nuera,* port. *nora.*

În ceea ce priveşte forma din limba română *noră* (<*nŏrus*) observăm că aceasta se deosebeşte oarecum de rezultatul normal al evoluţiei fonetice *nor.* Totuşi, forma etimologică se păstrează în legătură cu adjectivele posesive, în sintagme precum: *nor(u)-mea, noru-ta, noru-sa.* Forma *noră* este relativ târzie, fapt probat de nediftongarea lui *o* accentuat aflat în vecinătatea unui *ă* din silaba următoare, şi este rezultatul trecerii sale de la declinarea a IV-a latină la

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

declinarea I după regula celorlalte substantive feminine[3], aşa cum s-a întâmplat şi cu substantivul *soră* (v. *supra*). Forma de plural *nurori* indică un paralelism cu plurarul de la *soră* (< lat. *soror*). Prin analogie cu pl. *surori* < lat. *sŏrores* s-a obţinut pl. lat. **nŏrōres* > rom. *nurori*.

La nivelul dialectelor limbii române constatăm prezenţa substantivului *noră* în dacoromână, în aromână (*nor, noră, noru*) şi în meglenoromână (*noră* şi *nor-sa*). În dialectul istroromân termenul latin s-a pierdut, fiind înlocuit cu împrumuturi de origine slavă. Împrumutul cel mai frecvent folosit este cel de origine slavă veche, ir. *nevestę* (< v. sl. *nevěstĭ* „mireasă"), cuvânt polisemantic şi cu o vechime considerabilă în istroromână, existent în toate cele patru dialecte româneşti: dr. *nevastă*, ar. *niveastă*, *nveastă, năveastă, înveastă, nivestă*[4], megl. *niveastă*, ir. *nevęstę* (Byhan 287, DEX[2], CDER 5673). Sensul de „noră" este actualizat în lexemul *nevastă* în meglenoromână (v. Scărlătoiu 195), izolat în aromână; în istroromână acest înţeles a fost atestat de Maiorescu 106, de Puşcariu, SI III 317, de Kovačec, *Rječnik* 127, la Bârdo şi admis la Jeiăn, glosat „sińova žena" şi de Scărlătoiu 194. Atestări ale împrumutului, cu acest sens, găsim în ALR I/II, h.260 NORĂ „belle-fille", „bru": *ura nevęsta, do nevęste*, la Bârdo şi *nevęsta, doų nevęste,* la Jeiăn. Răspunsul la întrebarea 1485 NUORA, pentru ALI, a fost tot *nevésta*, la Briani, răspuns identic cu cel propus în ALIr 535 b) NORĂ: ir. *o nevɛsta*, *(do nevɛste)*, în toate punctele de anchetă istroromâne.

Un alt sinonim de origine slavă prezent în istroromână este *zetula, -e* < cr. *zet* „ginere" + suf. — *ul(a)*, atestat de Sârbu-Frăţilă 304, care oferă un context ilustrativ: *Ie şi Stânca acåsa, čåsta zetula?* „Este şi Stanca acasă, nora aceasta?".

CUSCRU — CUSCRĂ

Termenul de ***cuscru*** „tatăl unuia dintre soţi în raport cu părinţii celuilalt soţ; la pl. părinţii unuia dintre soţi în raport cu părinţii celuilalt soţ" este continuatorul lat. *consŏcer, -eri* (PEW 464, REW 2166, ILR II 297); cf. alb. *krušk*, vegl. *consegro*, sp. *consuegro*. În explicarea formei româneşti pornim de la lat. *consoc(e)rum / consocrum*, unde *o* din particula derivativă *co(n)-* se închide la *u* şi *n* amuţeşte (**cusocru*), iar cel de-al doilea *o* se sincopează pentru a elimina

[3] Vezi M. Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 115-116.
[4] Vezi Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna, relaţii lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, Bucureşti, Editura Staff, 1998, p. 195.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

confuzia *con-* > *cu-*, identic cu prepoziția *cu* < lat. *cum*[5]. *Cuscru* s-a păstrat şi în dialectele sud-dunărene ale limbii române: ar. *cuscru*, *cuscur,* megl., ir. *cuscru*.

Pentru dialectul istroromân termenul a fost atestat cu acest sens de Maiorescu 103, de Byhan 260, de Popovici II 104, de PEW 464, de Cantemir 163, de Kovačec, *Descrierea istroromânei* 198: *cuscri* „cuscri“, numai la Jeiăn, de Sârbu-Frăţilă 203.

Pe lângă acest sens de bază, ir. *cuscri* (pl.) are înțelesul de „neamuri“, atestat de Puşcariu, SI III 226 şi pe cel de „flăcăi şi fete care fac anumite servicii cu ocazia nunții“. Cu acest înțeles cuvântul a fost atestat de Puşcariu, SI II 217, id. *ibid*., III 227, 228 şi are echivalente de origine croată *sfîdoci* şi *diveri* (v. *Listele lui Bartoli*, în Puşcariu, SI III 109).

Noțiunea de „cuscru“ este desemnată şi prin împrumuturi de origine slavă, după cum dovedesc formele înregistrate de ALR I/II, h. 265 CUSCRU „parent par alliance“: *cúmătru, doi cúmătri*, la Bârdo, care se raportează la sl. *kŭmotrŭ* şi *priị̯ateľu, doị̯ priị̯ateľ*, la Jeiăn, care trimit spre cr. *prijatelj* „prieten“, prin extensie „rudă, neam“.

Echivalentul feminin al termenului analizat, ***cuscră*** „mama unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț“, se raportează la lat. *consocera* / **consocra*, formă supusă aceloraşi tranformări ale masculinului (v. *supra*). În dialectele româneşti sud-dunărene regăsim şi formele de feminin: ar., megl. *cuscră*. ir. *cuscrę*. Termenul a fost atestat în lexicul dialectului istroromân de Byhan 260, de Popovici II 104 şi de Sârbu-Frăţilă 203. Pe lângă acest cuvânt moştenit, noțiunea de „cuscră“ este desemnată prin împrumuturi slave. ALR I/II, h. 266 CUSCRA „parente par alliance“ notează *ura bótra, do bótre*, la Bârdo, explicabil din cr. *botra*, cuvânt polisemantic folosit şi cu sensurile de „naşă de botez“, „cumătră“, şi *a nắstra priị̯ateliția, doụ priị̯ateliție*, forme raportabile la cr. *prijateljica* „prietenă“.

CUMNAT — CUMNATĂ

Înrudirea prin alianță este pusă în evidență şi de lexemul ***cumnat***, care desemnează „fratele soției sau al soțului, soțul surorii, soțul surorii soției, soțul surorii soțului şi care trimite spre lat. *cognātus, -um* cu sensul general de „rudă“, dar şi cu înțelesul fr. „beau-frère“ sau al germ. „Schwager“ (Densusianu, I, 188, PEW 442, CDDE 438, REW 3755, DEX[2], CDER 2673). Termenul latinesc şi-a modificat sensul : lat. cl. *cognātus* „rudă de sânge“, „rudă“ şi-a restrâns sensul în

[5] Cf. Al. Graur, *Etimologii româneşti*, Bucureşti, EA, 1963, p. 82-83.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

latina populară, dobândind un înțeles mai concret „bărbatul sorei sau fratele soțului / soției = frater mariti, uxoris“, deci rudă prin alianță, schimbarea de sens realizându-se sub influența lat. *compater* şi lat. *consocer.* Reflexe ale etimonului latin întâlnim şi în alte limbi romanice: it. *cognato,* v. sard. *cumnadu,* prov. *cunhat,* cat. *cunyat,* sp. *cuñado,* port. *cunhado* (CDER 2673).

Dovada faptului că în limba română termenul a fost moştenit este aceea că îl regăsim şi în dialectele româneşti sud-dunărene: ar., megl. *cumnat*, ir. *cumnåt*. În istroromână cuvântul a fost atestat de Maiorescu 102, de Byhan 257 la Jeiăn, de Popovici II, 103, cu precizarea că în Val d'Arsa apare un alt termen *cuńado*, *-zi*, fiind considerat ca pierdut de Puşcariu, SI II 237. Atestări mai întâlnim la Sârbu-Frățilă 202 şi la Scărlătoiu 284, unde se precizează că termenul de *cumnat* coexistă cu împrumutul *cunåt,cuńådo*, idem, *ibid*., 287.

Femininul ***cumnată*** „sora unuia dintre soți; soția fratelui; soția fratelui soției sau al soțului“, cu sensul fr. „belle soeur“ şi al germ. „Schwägerin“, este derivat de la forma de masculin şi îl întâlnim şi în idiomurile româneşti din sudul Dunării: ar., megl. *cumnată*, ir. *cumnåtă*. Forma din istroromână a fost atestată de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 108) la Jeiăn, în celelalte localități apărând împrumutul *cuńåda*.

Cei doi termeni de origine latină sunt concurați în istroromână de împrumuturi din italiană, pătrunse prin intermediul croatei: (m.) *cuńådo*, (f.) *cuńådę*, cu diverse variante fonetice, raportându-se la it. *cognato, cognata* „idem“ şi la it. ven. *cognado*, *cugnada* „idem“, cf. cr. *konjado*. Formele împrumutate de istroromână au fost atestate de Maiorescu 102, de Byhan 258: *kuńǫ́t, -ǫ́ts* (m.) şi *kuńǫ́tę, -te*(f.), de Popovici II 103: *cuńåd, -z* (m.) şi *cuńådę, -e*; de *Listele lui Bartoli* (Puşcariu, SI III 108): *cuńådo, cuńåda* la Jeiăn, *cuńado*, *cuńådo*, articulat *–du* (m.) şi *o cuńadę, o cuńådę* (f.), la Suşńevița, *cuńada* (f.) la Letai şi *cuńado* (m.), *cuńada* (f.), la Noselo; de Puşcariu, SI II 232; idem, *ibid*., III 307; de Kovačec, *Éléments italiens* 167: *cuńådo*, (m.), *cuńådę* (f.) au sensul de „cumnat, -ă“ în graiul istroromânilor din sud, pe când la Jeiăn sensul de bază este cel de „văr, vară“, la substantivul masculin *cuńado* fiind admis şi sensul de „cumnat“; de Sârbu-Frățilă 202: *cuńat / cuńado* (m.) şi *cuńata /cuńada* (f.), pentru forma de feminin existând şi un context ilustrativ: *Cåsta mi-e cuńata, lu frătelui mu'åra* (Aceasta mi-e cumnata, soția fratelui); de Kovačec, *Rječnik* 59: *cuńådo, cuńåz, -i* (m.), la Bârdo şi Jeiăn şi *cuńådę, -a, -e, -ele* (f.), la Bârdo, *cuńåda, -e, -ele*, la Jeiăn.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

Lexemele analizate au fost consemnate şi de atlasele lingvistice: ALR I/II, h. 263 CUMNAT „beau-frère“ notează *ur cuńu̯ad*, *doi̯ cuńuado* la Bârdo şi *ur cuńådo, doi̯ cuńåz*, la Jeiăn, forme pe care le regăsim şi în ALRM I/II, h. 372 CUMNAT; ALR I/II, h. 264 CUMNATĂ „belle-soeur“ notează formele *o cuńu̯áda*, *do cuńu̯adę*, la Bârdo şi *cuńåda, do cuńådę*, la Jeiăn, forme înregistrate şi de ALRM I/II, h. 373 CUMNATĂ. Ugo Pellis consemnează la întrebarea 1482 COGNATO, pentru ALI, următoarea formă: *kuñ^{u}ód^{o},* la Briani, nota de la această întrebare precizând „la forma fonetica prova che non si tratta di una parola ereditaria corrispondente al rum. *cumnat* < *cognātus*, ma di un italienismo (*cognato*, ven. *cognado*) passato attraverso il croato *konjado, kunjado*“[6]. La întrebarea 1483 COGNATA lingvistul italian consemnează din Briani forma *kuñód^{a}*. Prezența intensă a împrumutului în istroromână este probată şi de ALIr, unde nu apare notat în nici un punct termenul moştenit: ALIr 536 a) FRATELE SOȚULUI: ir. *ən kuńådo*, *(doj kuńåz)*, la Jeiăn şi ir. *un kuńådo*, *(doj kuńåz)*, în toate localitățile din sudul teritoriului istroromân; ALIr 536 b) SOȚIA FRATELUI SOȚULUI: ir. *o kuńåda*, *(do kuńåde)*, la Jeiăn, şi ir. *o kuńådɛ*, *(do kuńådɛ)*, în celelalte localități; ALIr 537 SOȚUL SURORII SOȚULUI: *ən kuńådo*, *(doj kuńåz)*, la Jeiăn şi ir. *un kuńådo*, *(doj kuńåz)*, în partea sudică; ALIr 538 SORA SOȚULUI: ir. *o kuńåda*, *(do kuńåde)*, la Jeiăn, şi ir. *o kuńådɛ*, *(do kuńådɛ)*, în celelalte localități, forme identice cu cele ce denumesc în ALIr 539 SORA SOȚIEI.

Un alt împrumut, de data aceasta direct din croată, este ir. *diver(u)* „cumnat“, termen cu o răspândire limitată, explicabil din cr. *djever* „idem“. În istroromână, *diver* are şi alte sensuri („însoțitor al miresei“, „naş la nuntă), iar cu acest înțeles a fost atestat de Puşcariu, SI III 298: *diveru* „cumnat“ = fratele mirelui, în Albona cunoscând forma *dever*; idem, *ibid*. 309: *diver* „cumnat“.

Sintetizând, la final, corpusul de cuvinte analizat, din punct de vedere etimologic se constată următoarea situație:

a) termeni de origine latină: ir. *socru* (< lat. *sŏcrus*, *-um*), prezent şi în celelalte dialecte (cf. ar. *socru* /*socur*, megl. *socru*, dr. *socru*); ir. *socra* /*socre* (< lat. *sŏcra*, *-am*), cf. dr., ar., megl. *soacră*; ir. *ĝiner* (< lat. *gĕner*, *gĕnerum*), cf. dr. *ginere*, ar. *dzinere*, megl. *ziniri* ; ir. *cuscru* (< lat *consŏcer, -eri*) cf. şi dr., megl. *cuscru*, ar. *cuscru, cuscur* ; ir. *cuscre* (< lat. *consocera* / **consocra*), cf. şi dr.,

[6] *Apud* W. Dahmen, J. Kramer, *Le inchieste istro-rumene* di Ugo Pellis. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan-Archiv. Neue Folge“, 13, 1988, p. 279.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

ar., megl. *cuscră*; ir. *cumnåt, -ă* (< lat. *cognatus, -um*, transformarea sensului producându-se în trecerea de la latina clasică, la latina populară), termen concurat de un împrumut italian, cf. şi dr., ar., megl. *cumnat, cumnată*. Tot prin comparaţie cu celelalte dialecte constatăm absenţa din istroromână a termenului lat. *nŏrus*, (*nŭrus*), cuvânt latinesc continuat în celelalte dialecte şi pentru care istroromânii au un echivalent împrumutat, nu moştenit: ar. *nor*, *noră*, *noru*, megl. *noră*, *nor-sa*, dr. *noră*.

b) termeni vechi slavi: ir. *nevestă*, cuvânt polisemantic ce actualizează sensurile „mireasă, femeie măritată de curând, femeie tânără măritată“, dar şi „noră, cumnată“ (< v. sl. *nevěsta* „mireasă, logodnică“); ir. *cumătru*, „cuscru“ (< sl. *kŭmotrŭ*).

c) termeni de origine croată: ir. *svecru* „socru, tatăl soţului“ (< cr. *svekar*), ir. *punăţ* „socru, tatăl soţiei“ (< cr. *punac*), ir. *tåst* „socru, tatăl soţiei“ (< cr. *tast*), ir. *svekrâva* „soacră, mama soţului“ (< cr. *svekra*), ir. *puniţa* „soacră, mama soţiei“ (< cr. *punica*), ir. *zet* „ginere“ (< cr., slov. *zet*), ir. *zetula* „noră“ (< cr. *zet* + *-ul(a))*; ir. *botra*, cuvânt polisemantic (< cr. *botra*); ir. *priiåtel'u* < (cr. *prijatelj* „prieten“, prin extensie „rudă, neam“); *priiåteliţa* „cuscră“ (< cr. *prijateljica* „prietenă“); ir. *diver(u)* „cumnat“ (< cr. *djever* „idem“). Termenii croaţi, prin frecvenţa flosirii acestora, prin gradul de răspândire şi prin numărul lor relativ însemnat, reprezintă un concurent serios în faţa cuvintelor latineşti moştenite.

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALI = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge“, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513-3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge“, 16, 1991, p. 107-137.

ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas*, Pula, 2002.

ALR I / II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul,*

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

vase, scule, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.

ALRM II / I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (termeni înrudiți)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1940.

Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechstes Jahresbericht des Instituts für rümänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig", herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.

Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, EA, 1959.

CDDE = I.-A. Candrea şi Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A — Putea),* Bucureşti, Editura Atelierele Grafice Socec & Comp., 1914.

CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2001.

Coteanu, *Cum dispare o limbă* = Ion Coteanu, *Cum dispare o limbă (istroromâna)* [Bucureşti], 1957.

Densusianu, I = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I. *Les origines*, Paris, 1901.

DEX^2 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

EA = Editura Academiei.

EDP = Editura Didactică şi Pedagogică.

Graur, *Etimologii* = Al. Graur, *Etimologii româneşti*, EA, Bucureşti, 1963.

ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, (redactor responsabil Ion Coteanu), Bucureşti, EA, 1969.

Kovačec, *Descrierea istroromânei* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, EA, 1971.

Kovačec, *Éléments italiens* = August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica", XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159-175.

Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.

LRC = Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, EDP, 1985.

Maiorescu = Ion Maiorescu, *Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român*, ed. a II-a, publicată de Titu Maiorescu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1900.

PEW = Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprache*, Heidelberg, 1905.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)

Popovici II = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, II, Halle a. d. Saale, 1909.
Puşcariu, SI II, III = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, II. *Introducere — Gramatică — Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, 1926; III. *Bibliografie critică — Listele lui Bartoli — Texte inedite — Note — Glosare,* Bucureşti, 1929.
REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etimologisches Wörterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, Carl Winter Universität, 1968.
Sala, *Etimologia* = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1999.
Sârbu - Frăţilă = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.
Scărlătoiu = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna. Relaţii lingvistice cu slavii de sud*, Bucureşti, Editura Staff, 1998.

LE PARADIGME LEXICAL DE LA PARENTÉ PAR ALLIANCE CHEZ LES ISTRO-ROUMAINS. QUELQUES ASPECTS

Résumé

L'étude se propose une analyse de quelques mots qui expriment la parenté par alliance dans le dialecte istro-roumain. Il s'agit des moyens d'expression linguistique des relations humaines qui surviennent au mariage: *beau-père — belle-mère*, *gendre — bru*, *père du gendre / de la bru — mère du gendre / de la bru*, *beau-frère — belle-soeur*.

Les mots de ce paradigme lexical sont analysés du point de vue étymologique et on constate qu'il y a quelques mots hérités du latin, mais aussi un nombre assez grand de lexèmes empruntés du croate, d'une grande vitalité dans ce dialecte historique du roumain.

BDD-V1876 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:15 UTC)